

ĐỔI MỚI TƯ DUY, ĐƯA KH&CN PHÁT TRIỂN LÊN MỘT TẦM CAO MỚI

Năm 2014 đã đi qua với nhiều thành tựu khoa học và công nghệ (KH&CN) nổi bật, góp phần quan trọng trong phát triển kinh tế - xã hội của đất nước, và KH&CN đã từng bước khẳng định vị trí then chốt của mình. Nhân dịp đón Xuân Ất Mùi 2015, Bộ trưởng Bộ KH&CN Nguyễn Quân đã có cuộc trò chuyện, trao đổi với Tạp chí KH&CN Việt Nam về hoạt động của ngành trong năm qua và những định hướng trong thời gian tới. Tạp chí xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

Bộ trưởng đánh giá như nào về hoạt động KH&CN trong năm 2014? Kết quả nào làm Bộ trưởng tâm đắc nhất?

2014 được xác định là “năm hành động” của ngành KH&CN. Trong năm qua, Bộ KH&CN đã đạt được nhiều thành công, trong đó phải kể đến việc xây dựng nền tảng pháp lý cho KH&CN nhằm hoàn thiện hệ thống cơ chế chính sách đổi mới cơ bản, đồng bộ và toàn diện hoạt động KH&CN. Để cụ thể hóa Nghị quyết của Hội nghị Trung ương 6 khóa XI về phát triển KH&CN và Luật KH&CN 2013, Bộ KH&CN đã trình Chính phủ ban hành 6 Nghị định hướng dẫn Luật nhằm đưa nhanh các cơ chế, chính sách vào cuộc sống¹. Số lượng 6 Nghị định được ban hành trong năm tuy chưa phải là một khối lượng công việc đồ sộ, nhưng đây là các văn bản có “độ khó” do quy định nhiều nội dung mới, khác biệt với cách làm “truyền thống” trong hệ thống quản lý của chúng ta, vì vậy các đơn vị của Bộ KH&CN đã phải nỗ lực rất nhiều để hoàn thành đúng thời hạn. Bên cạnh đó, trong năm 2014, Bộ đã ban

¹Nghị định số 08/2014/NĐ-CP ngày 27.1.2014 quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật KH&CN 2013; Nghị định số 11/2014/NĐ-CP ngày 18.2.2014 về hoạt động thông tin KH&CN; Nghị định số 23/2014/NĐ-CP ngày 3.4.2014 về Điều lệ tổ chức và hoạt động của Quỹ Phát triển KH&CN quốc gia; Nghị định số 40/2014/NĐ-CP ngày 12.5.2014 quy định việc sử dụng, trọng dụng cá nhân hoạt động KH&CN; Nghị định số 78/2014/NĐ-CP ngày 30.7.2014 về Giải thưởng Hồ Chí Minh, Giải thưởng Nhà nước và các giải thưởng khác về KH&CN; Nghị định số 95/2014/NĐ-CP ngày 17.10.2014 quy định về đầu tư và cơ chế tài chính đối với hoạt động KH&CN.

hành hơn 40 Thông tư hướng dẫn thi hành Luật và các Nghị định.

Năm 2014 là năm đầu tiên Bộ KH&CN tổ chức *Ngày KH&CN Việt Nam (18.5)* theo quy định của Luật KH&CN và *Tuần lễ KH&CN quốc gia* với chủ đề “KH&CN - Động lực phát triển nhanh và bền vững” với sự tham gia của tất cả các bộ/ngành, địa phương, trường đại học, viện nghiên cứu, tổ chức KH&CN trong cả nước. Với các nội dung và hình thức phong phú, nhất là việc lần đầu tiên chúng ta có chủ trương mở cửa các phòng thí nghiệm của các viện nghiên cứu lớn để trình diễn quá trình nghiên cứu khoa học cho thanh niên và học sinh, sinh viên tham quan, các hoạt động này đã tạo ra tiếng vang và dấu ấn sâu đậm trong đời sống chính trị - xã hội của cả nước, thực sự là ngày hội tôn vinh đối với đội ngũ KH&CN Việt Nam. Đích thân Thủ tướng Chính phủ Nguyễn Tấn Dũng đã chủ trì Lễ công bố Ngày KH&CN Việt Nam, đồng thời nhấn mạnh KH&CN là đòn bẩy trong quá trình tái cơ cấu kinh tế, chuyển đổi mô hình tăng trưởng, nâng cao năng suất, chất lượng, hiệu quả và năng lực cạnh tranh của nền kinh tế, hướng tới mục tiêu đưa Việt Nam sớm trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại.

2014 cũng đánh dấu năm đầu tiên Bộ KH&CN tổ chức trao tặng Giải thưởng Tạ Quang Bửu dành cho các nhà khoa học Việt Nam là tác giả của công trình nghiên cứu cơ bản xuất sắc. Đã có 2 nhà khoa học được vinh danh trong năm qua². Giải thưởng sẽ được trao hàng năm nhằm khích lệ và tôn vinh các nhà khoa học có những thành tựu nổi bật trong nghiên cứu cơ bản, đóng góp thúc đẩy hoạt động nghiên cứu khoa học cơ bản nói riêng và KH&CN Việt Nam nói chung tiếp cận trình độ quốc tế, tạo tiền đề cho KH&CN của đất nước hội nhập và phát triển.

Bên cạnh các sự kiện nổi bật nêu trên, các hoạt động chuyên ngành của Bộ như: tiêu chuẩn đo lường chất lượng, sở hữu trí tuệ, an toàn bức xạ và hạt nhân, các chương trình KH&CN quốc gia... đều đạt và hoàn thành kế hoạch công việc đề ra.

²Giải thưởng đã được trao cho 2 nhà khoa học: GS Nguyễn Hữu Việt Hưng, lĩnh vực toán học với công trình: "Các đồng cấu giữa các đại số Dickson - Mùi xem như các modun trên đại số Steenrod" và PGS.TS Nguyễn Bá Ân, lĩnh vực vật lý với công trình: "Đồng biến tạo trạng thái lượng tử thông qua các trạng thái W và kiểu W".

Về kết quả hoạt động KH&CN của năm 2014, tôi tâm đắc nhất là sự kiện công bố Ngày KH&CN Việt Nam - một sự kiện hết sức có ý nghĩa. Bởi từ nay, những người làm khoa học ở Việt Nam đã có ngày để được tôn vinh và ghi nhận, nhưng quan trọng hơn, đó là ngày các nhà khoa học Việt Nam có thể giới thiệu, trình diễn với xã hội, với thế hệ trẻ những sản phẩm khoa học của mình đã đóng góp cho phát triển đất nước, qua đó khơi dậy và nuôi dưỡng sự đam mê nghiên cứu và sáng tạo cho giới trẻ, điều mà hiện nay đang bị mai một và là nguy cơ làm cho đất nước không thể phát triển nhanh và bền vững.

Vậy còn những tồn tại nào mà trong năm 2014 chưa đạt kết quả như mong muốn, thưa Bộ trưởng?

Theo tôi, vấn đề tồn tại lớn nhất chính là công tác truyền thông KH&CN, đi đôi với nó là sự phối hợp đồng bộ của các cơ quan quản lý trong việc ban hành cơ chế, chính sách đổi mới hoạt động KH&CN. Đã nhiều năm chúng ta xác định cần đẩy mạnh truyền thông KH&CN để đưa kết quả nghiên cứu KH&CN đến với sản xuất kinh doanh, để nâng cao nhận thức xã hội về vai trò “quốc sách hàng đầu” của KH&CN, để doanh nghiệp thấy rõ trách nhiệm của mình trong việc cùng Nhà nước đầu tư cho phát triển KH&CN. Nhưng năm 2014 chúng ta cũng chưa làm được bao nhiêu. Tổng đầu tư xã hội cho KH&CN vẫn ở mức thấp, khó có thể đạt 1,5% GDP vào năm 2015 như Chiến lược phát triển KH&CN giai đoạn 2011-2020 đã đề ra. Đặc biệt là mỗi khi có một hiện tượng nào đó, ví dụ như người nông dân làm lò đốt rác hay sửa chữa xe thiết giáp cho nước ngoài, doanh nghiệp tư nhân làm tàu ngầm, máy bay trực thăng tự chế... thì nhiều người lại chỉ trích giới khoa học nước nhà, thậm chí nhiều báo điện tử còn mở diễn đàn chê

trách những người làm khoa học và quản lý khoa học rất nặng nề. Trong khi chúng ta đều biết rằng, tổng đầu tư cho KH&CN của Việt Nam rất khiêm tốn và chủ yếu là từ ngân sách nhà nước nên cơ chế chi tiêu rất ngặt nghèo, những người trực tiếp làm nghiên cứu chưa có chính sách ưu đãi, trọng dụng nào, tiền lương thì không khác gì viên chức nhà nước các lĩnh vực khác, lại không có phụ cấp gì, đời sống vô cùng khó khăn. Thế nhưng có mấy ai hiểu các nhà khoa học Việt Nam đã phải “vượt qua chính mình”, có thể nói là nỗ lực hơn 100% sức mình để có những thành tựu quan trọng, giúp Việt Nam năm 2014 có thứ hạng phát triển khoa học ở mức trung bình của thế giới (71/143), trong khi về GDP và trình độ phát triển kinh tế chúng ta vẫn ở mức rất thấp (132/143) như đánh giá của WIPO. Nhưng nói gì thì cũng phải thừa nhận công tác truyền thông còn bất cập, không cung cấp đủ thông tin cho xã hội và chưa tạo điều kiện cho doanh nghiệp và nhà khoa học đến được với nhau để giảm bớt số đề tài “bỏ ngấm kéo”. Năm 2015, Bộ KH&CN phải làm tốt hơn việc này và mong được sự phối hợp hiệu quả của giới truyền thông.

Trong năm 2014, trên một số diễn đàn, Bộ trưởng có nhắc nhiều đến chính sách hỗ trợ người dân nghiên cứu khoa học, xin Bộ trưởng nói rõ hơn về vấn đề này?

Trong năm 2014, xuất hiện rất nhiều những sản phẩm do người dân đam mê nghiên cứu khoa học tạo ra. Phải khẳng định rằng, những người nông dân không bằng cấp mà có các sản phẩm sáng tạo thì thực sự họ là những nhà khoa học. Chúng ta trân trọng họ, bình đẳng như những nhà khoa học có bằng cấp, nếu như những sáng tạo của họ thực sự giúp ích cho sự phát triển chung của xã hội.

Nhiều năm qua, Bộ KH&CN thường xuyên hỗ trợ cho những người dân có sáng kiến thông qua các chợ công nghệ thiết bị (Techmart). Theo đó, mời những người nông dân có sáng kiến về KH&CN, cải tiến kỹ thuật đến và hỗ trợ một gian hàng miễn phí giới thiệu sản phẩm của mình với cộng đồng để mọi người tìm hiểu, các doanh nghiệp tiếp cận cùng đầu tư. Thực tế một số nông dân nhờ có sự hỗ trợ của các nhà khoa học đã có sản phẩm được ứng dụng rộng rãi, thậm chí đã trở thành những doanh nghiệp thành đạt.

Thông thường, người dân có ý tưởng sáng tạo thường tìm đến cơ quan nhà nước với mong muốn được sự hỗ trợ về tài chính, tuy nhiên ngân sách nhà nước dành cho việc này lại chưa được quy định nên hầu như không hỗ trợ trực tiếp được. Mặc dù Lãnh đạo Bộ KH&CN đã yêu cầu các Sở KH&CN địa phương phải quan tâm phát hiện, tiếp nhận và hỗ trợ các ý tưởng sáng tạo của người dân nhưng hiệu quả vẫn rất hạn chế. Chúng tôi mong người dân khi có ý tưởng sáng tạo hãy tìm đến các cơ quan khoa học và cơ quan quản lý để nhận được tư vấn và hỗ trợ về pháp lý, về giải pháp công nghệ, chứ không chỉ tìm kiếm nguồn kinh phí tài trợ, mặc dù trong một số trường hợp cũng có thể được hỗ trợ kinh phí của Nhà nước, nhưng quan trọng hơn là tìm cơ hội kết nối được với doanh nghiệp để được tài trợ và có địa chỉ ứng dụng, như thế ý tưởng sáng tạo sẽ được triển khai thuận lợi hơn, hiệu quả hơn.

Luật KH&CN năm 2013 có một điểm mới là các bộ, địa phương và doanh nghiệp phải thành lập Quỹ phát triển KH&CN. Bên cạnh nguồn ngân sách hàng năm của Nhà nước giao, các quỹ KH&CN còn được huy động nguồn kinh phí của doanh nghiệp và mọi tổ chức, cá nhân đóng góp cho phát triển KH&CN. Khi có nhiệm vụ, đề tài, hay sáng kiến của người dân nảy sinh bất kỳ thời điểm nào, các quỹ đều có thể cấp kinh phí để triển khai. Hy vọng rằng, những người dân có ý tưởng sáng tạo và có đam mê nghiên cứu hãy hợp tác chặt chẽ với các cơ quan khoa học, các cơ quan quản lý để sản phẩm khi làm ra được đánh giá tốt, được phép lưu hành và được Nhà nước hỗ trợ trong việc thương mại hóa.

Để khẳng định trí tuệ Việt Nam trên bản đồ KH&CN khu vực và thế giới, theo Bộ trưởng trong năm 2015 chúng ta cần thực hiện những đột phá gì?

Nghị quyết Trung ương 6 về KH&CN đã được ban hành cách đây hơn 2 năm, đây thực sự là cơ hội mới, vận hội mới để chúng ta đưa đất nước bứt phá bằng KH&CN. Chúng ta đã tiến từng bước trong lộ trình trở thành quốc gia có trình độ KH&CN hàng đầu khu vực ASEAN, năm 2014 Việt Nam đã được xếp hạng 4/10 nước ở khu vực Đông Nam Á về đổi mới sáng tạo (trong đó một số chỉ tiêu chúng ta đã lọt vào top 3 ASEAN), xếp thứ 5 về KH&CN trong số 33 quốc gia có thu nhập trung bình thấp của thế giới. Những con số trên cho thấy, chúng ta đã và đang đi đúng hướng trên con đường phát triển KH&CN. Tuy nhiên, để thực hiện thành công Nghị quyết của Đảng, đưa đất nước bứt phá nhờ KH&CN, giới khoa học nói chung cần hiểu thấu vai trò “quốc

Giàn công nghệ HRD xuất khẩu cho Ấn Độ

sách hàng đầu” của KH&CN, để tự khẳng định mình và tạo ra được những sản phẩm khoa học ngang tầm khu vực và thế giới, để chúng ta không chỉ có dàn khoan dầu khí tự nâng 90 m nước, không chỉ có Nhà máy thủy điện Sơn La lớn nhất Đông Nam Á, xuất khẩu giàn công nghệ dầu khí HRD sang Ấn Độ, hay những thành tựu xuất sắc trong y học... mà một ngày không xa chúng ta sẽ còn có nhiều sản phẩm mang hàm lượng trí tuệ cao, có giá trị gia tăng lớn, góp phần phát triển đất nước.

Để làm được điều đó, chúng ta cần thực hiện đồng bộ nhiều giải pháp, trong đó giải pháp quan trọng nhất và được coi là đột phá chính là đổi mới tư duy của hệ thống các cơ quan quản lý nhà nước để tạo đồng thuận cao với cơ chế chính sách mới về KH&CN, thể hiện ở các điều khoản của Luật Ngân sách nhà nước (sửa đổi), các Luật thuế, Luật đầu tư, Luật doanh nghiệp... sẽ không làm suy giảm hiệu lực hoặc làm mất đi những yếu tố đổi mới của Luật KH&CN 2013. Cần có giải pháp buộc doanh nghiệp nhà nước đầu tư cho KH&CN và các doanh nghiệp khác cũng noi gương Viettel làm tốt việc này, nâng tổng đầu tư xã hội cho KH&CN lên mức 2% GDP vào năm 2020. Cần khẩn trương xây dựng mô hình cơ sở nghiên cứu khoa học được giao cơ chế tự chủ cao, có đội ngũ cán bộ khoa học đạt trình độ quốc tế.

Với những giải pháp nêu trên, tôi tin tưởng rằng, năm 2015 sẽ là năm tiếp tục gặt hái những thành công mới của KH&CN.

Xin trân trọng cảm ơn và kính chúc sức khỏe Bộ trưởng!

Thực hiện: Hải Hằng